

DOUĂ MICI TEZAURE DESCOPERITE ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ

Katiușa Pârvan

Abstract

The article presents two small hoards concealed in the years following the reign of Michael the Brave: Ologi hoard (today Crângu Commune), Teleorman County and the hoard from Fundeni (once a village near Bucharest, today a residential district of the Capital).

The first hoard consists of three Imperial thalers (Hungary 1604 issued by Rudolph II, Tyrol – Archduke Ferdinand I issued in Hall mint, undated and the Archbishopric of Salzburg, issued by Archbishop Wolfgang Theodore von Raitenau, also undated. The author asserts that, this three thalers represent a mercenary's one month pay. The coins could have entered the country earlier than the date of concealment. They were buried after 1604 and they might have been used in commerce.

The second find also reflects the instable period of time of the wars waged by Michael the Brave and his successors. The coins come from Poland (half-groats, triple groats, six groats) and are connected to war and mercenary payments. The half-groat coins, issued in 1565 and 1568, are pierced; this indicates that they were part of a necklace. The oldest coin is a Hungarian dinar from 1557 struck at Kremnitz by Ferdinand I. This type of coin had a wide circulation in the Romanian countries. It could have entered the country through border commerce or, to be more exact, judging by its finding condition, in a hoard, it was also mercenary payment. In the same context we can place the lion thaler issued by Westfriesland in 1614.

The small accumulations placed on the road to Călărași could have been lost during troop movement, in Wallachia, in the unsecure years following Michael the Brave's reign, in which Poland, the Hapsburgs and the Ottomans fueled the fight for the throne with troops and money.

TEZAUROLOGI, JUD. TELEORMAN

Direcția Generală a Poliției a intrat în posesia acestei mici descoperiri monetare cunoscute sub numele de „tezaurul Ologi, județul Teleorman”. În vechime, satul se numea Ologi (astăzi se numește Crângu), vechiul nume amintindu-i pe oștenii cărora turcii le-au tăiat picioarele pentru participarea la opoziția lor militară. Satul este situat la aproximativ 15 km. de Zimnicea, la 30 km. de Turnu Măgurele, 32 km. de Roșiorii de Vede. Traseul ducea din Ardeal spre Dobrogea, trecând prin Târgoviște.

Monedele ce fac parte din acest mic tezaur (mai bine zis, un mic depozit monetar) sunt specifice circulației monetare din timpul domniei lui Mihai Viteazul (Velter 1982 133-139) și din anii ce i-au urmat. Conform documentelor de epocă, cei trei taleri reprezintă plata pe o lună a unui pedestraș, localnic sau nu. Dacă ar fi să ne luăm după talerul unguresc emis de monetăria Baia Mare, monedele – și posesorul lor – au venit de acolo. Se știe că, prin tratatul încheiat la Alba Iulia cu Rudolf al II-lea, voievodul român urma să fie sponsorizat pentru acțiunile sale militare cu bani imperiali. Ceilalți doi taleri provin, unul, din Tirol, monetăria Hall, celălalt, din Arhiepiscopatul de Salzburg, fiind emis de episcopul Wolfgang Theodor von Raitenau (1587-1612), din aceeași zonă, Tirol.

Talerul emis în atelierul Baia Mare îl are ca emitent pe Rudolf al II-lea; în tezaurul Urziceni – a cărui ascundere este legată cam de aceeași perioadă (Știrbu *et alii* 1990 162-168) găsim de la acest emitent tot un taler, dar lucrat în monetăria Kremnitz.

Talerii de Tirol sunt destul de numeroși în Țara Românească. Tot în tezaurul de la Urziceni (Știrbu *et alii* 1990 162-188) găsim trei taleri emiși de arhiducele Ferdinand I al Tirolului, datați tot cu anii de domnie (1564-1608), cu greutate și diametru destul de apropiate (41,39 g, 40 mm și 27,8 g, 28,33 g și 28,53 g). Acest fapt ne face să presupunem că monedele noastre ar putea face parte dintr-o tranșă care a intrat în țară în același timp.

Cei trei taleri ar putea reprezenta plata pe o lună a unui pedestraș, după cum spune un document din secolul al XVI-lea „...pedestrașii, un oștean, câte trei taleri pe lună...” (DRH, B, Țara Românească, secol XVI, doc. 244, 565, doc. 413). Din secolul al XVI-lea talerii austrieci au inundat aproape tot teritoriul Balcanilor și chiar Țara Românească, alături de talerii imperiali pătrunzând și cei ai Tirolului, zonă din care tezaurul nostru conține o piesă bătută chiar în monetăria de la Hall. Acest atelier a susținut frecvent luptele mercenariale ale Imperiului, mai ales de după 1567, an în care a fost instalată o mașină hidraulică cu valțuri,

pusă în mișcare de meșteri elvețieni. Pe de altă parte, producția acestui atelier s-a mărit și datorită pătrunderii masive a argintului american la sfârșitul secolului – în 1596 s-au rebătut 360.000 reali spanioli în monetăria Hall, în timpul domniei arhiducelui Ferdinand. La moartea acestuia, au fost găsiți 100.000 taleri pregătiți pentru plata mercenarilor (Știrbu *et alii* 1990 165 și notele 24 și 25).

Mulți taleri care au intrat pe diferite căi în Țara Românească, au rămas în circulație și în secolul al XVII-lea (Știrbu *et alii* 1990 166).

Talerii ungurești emiși de Rudolf al II-lea au intrat tot în timpul războaielor lui Mihai Viteazul, între cei doi existând un tratat încheiat la Alba-Iulia, prin care primul se angaja să trimită bani pentru plata oștenilor. Faptul că talerul maghiar din tezaurul Ologi este emis în atelierul Baia Mare ne îndreptățește să admitem pătrunderea monedelor prin Transilvania, ele fiind o parte din banii pentru plata mercenarilor care au luptat în aceste zone sub o conducere munteană.

Faptul că piesele sunt, în general, destul de bine păstrate, cu o uzură asemănătoare, situează pătrunderea monedelor concomitent destul de aproape de emitere, probabil în jurul anului 1595, ascunderea lor având loc în 1604, nu mai departe de 1612, în condițiile de instabilitate socială și politică create de luptele pentru putere din Țara Românească, ale pretendenților susținuți de imperii diferite (Radu Șerban de imperiali, Simion Movilă de polonezi, Radu Mihnea de turci), precum și de încercarea de acaparare a puterii de calvinii conduși de Gabriel Bethlen (Pârvan 2002).

CATALOG

UNGARIA

Rudolf al II-lea (1572-1608)

Taler, 1604.

Av. .RVDOL.II:- .D:G.RO.IM.S.AV.GER.HVN.- BO REX. Bust dreapta cuirasat.

Rv. ARCHIDVX AVS DVX BVRG MAR MORA 1604. vultur bicefal nimbă și limbat, în dreapta sabie, în stânga sceptru, flancat de siglele monetăriei – N – B (Baia Mare).

Monetăria: **Baia Mare**, N-B.

C.III 142; U. 140; HL 1041; SWC, p. 842, nr. KM 18.

1. AR, ↑, 28,61 g; 43,27 mm;

Dir. Gen. a Poliției, pv. 6130/20874, MNIR inv. 191.901/429/1

Stare de conservare: foarte bună.

IMPERIUL ROMANO-GERMAN

AUSTRIA/TIROL

Arhiducele Ferdinand (1564-1595)

Taler, 1564-1595.

Av..FERDINAND:D:G:ARCHID:AVSTRLE – bust încoronat și cuirasat

Rv. DVX.BVRGVND – CO:TIROLIS †.Scut având în centru semnul monetăriei Hall.

Monetăria: **Hall**.

John S. Davenport, European Crowns 1848- 1600, Frankfurt am Main 1977, nr. 8094.

2. AR, ↑, 28,11 g; 39,06 mm;

Dir. Gen. a Poliției, pv. 6131/20875, MNIR inv. 191.902/429/2

Stare de conservare: foarte bună.

ARHIEPISCOPATUL DE SALZBURG

Wolfgang Theodor von Raitenau (1587-1612)

Taler, 1587-1612.

Av. WOLF:TEOD:D:G:AREPS.SAL:AP:SE:LE.toate armele

Rv.SANCTVS:RVDBERTVS:EPS:SALZBVR. Sfântul șezând și purtând cârjă

Daveport nr 8187, var. unele puncte și picioare mai late

3. AR, →, 28,52 g; 40,40 mm;

Dir. Gen. a Poliției, pv. 6132/20876, MNIR inv. 191.903/429/3

Stare de conservare: foarte bună.

TEZAURUL FUNDENI BUCUREȘTI

Monedele au fost descoperite întâmplător și au fost prezentate Cabinetului Numismatic pentru identificare. Nu s-au făcut fotografii. Am reținut informația și dăm mai jos descrierea pieselor.

POLONIA

Sigismund August (1548-1572)

½ gros

1565

1. AR, 0,99 g, 20x19 mm, ←, perforată, ruptă în dreptul perforației

1568

2. AR, 0,93 g, 19 mm, ↘

Sigismund al III-lea Wasa (1586-1632)

Triplu gros

1590

Jan Firley monetar

3. AR, 2,22 g, 20 mm, ←, perforată

1595

IF – HR

Jan Firley monetar

4. AR, 2,24 g, 21x20 mm, →

1601

Jan Firley monetar

5. AR, 2,09 g, 21x20 mm, ↘

Șase groși – șuștac

1596

O – Δ

Monetari frații Gobelius și Gonzalo atelierul Marienburg (Marlborg)

6. AR, 4,53 g, 28 mm, ↑

UNGARIA

Ferdinand I (1526-1563)

Kremnitz

Denar

1557

7. AR, 0,42 g, 16x15 mm, ↘, perforat

WESTFRIESLAND

Taler leu

1614

8. AR, 27,09 g, 39 mm, ↘

Tezaurul este interesant, pentru că reflectă perioada instabilă din vremea războaielor duse de Mihai Viteazul și urmașii săi. Monedele vin din zona Poloniei – jumătăți de gros Sigismund August Polonia 1565 și 1568 perforate, semn că au fost refolosite într-o salbă, trei groși Sigismund al III-lea 1590, 1595 și 1601 și șase groși 1596, piese de război legate de plățile mercenariale. Tezaurul se încheie cu un taler leu Westfriesland 1614 (Engel și Serrure, Pârvan 2002 și 2004).

Monedele au intrat din Transilvania (vezi denarul emis în 1557). Cea mai veche piesă este un dinar maghiar din anul 1557, bătut la Kremnitz de Ferdinand I, nominal care a circulat intens pe teritoriul țărilor române, pătruns pe calea comerțului de graniță sau, mai sigur dat fiind contextul acumulării, tot ca plată mercenarială. În același context, se încadrează și talerul leu din 1614 emis de Westfriesland, piesă mai rară (Pârvan 2002).

Mica acumulare, plasată pe drumul spre și de la Călărași a putut fi pierdută de pendularea trupelor în zona Țării Românești în anii nesiguri de după domnia lui Mihai Viteazul, în care Polonia, habsburgii și

otomanii susțineau cu trupe și bani luptele pentru tron (Mănușu-Adameșteanu *et alli* 2005). Aceste lupte au fost mereu o sursă de instabilitate, pe aproape tot parcursul secolului al XVII-lea, dar și cu epidemii de ciumă și holeră, care au afectat mai ales mahalalele Capitalei (Pârvan 2002 132-133).

***

Ambele acumulări reprezintă plăți mercenariale, intrate pe calea comerțului sau direct ca plăți militare în timpul războaielor Ligii Sfinte. Au rămas în circulație și au fost ascunse în anii instabili care au urmat domniei lui Mihai Viteazul. Oastea lui Mihai Viteazul se compunea din „1.100 de ostași unguri, 1.000 pedestrași și călări, 23.000 de lefegii, pedestrii și călări: sârbi, cazaci, moldoveni, 8.000 de haiduci. Apoi roșii de țară, ...afară de secui, ...de gloată, – de parcă venise toată românimea –.....” (Iorga 1970 250).

Ele reflectă specificul circulației monetare în cele trei țări române, precum și specificul plăților mercenariale din acea vreme.

Bibliografie

- Delmonte 1964 – A. Delmonte, *Le Bénélux d'or*, Amsterdam, 1964, 128.
- Davenport și John 1977 – Davenport, H. John, *European Crowns 1484 – 1600*, Frankfurt am Main, 1977.
- Huszar 1979 – Huszar Lajos, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Battenberg, 1979.
- Hutten-Czapski 1957 – E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la Collection des Medailles et Monnaies polonaises*, vol. I, reeditare Graz, 1957.
- Iorga 1970 – N. Iorga, *Istoria armatei românești*, reeditare Editura Militară, București, 1970.
- Krause *et alii* 2000 – Chester L. Krause, Clifford Mishler, Colin R. Bruce II, *Standard Catalog of World Coins 2000, 1601-1700*, Iola, Wisconsin.
- Mănușu-Adameșteanu *et alii* 2005 – Gh. Mănușu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vilcu, *Monede medievale și moderne descoperite în București și împrejurimi (secolele XIV-XIX). Monnaies médiévales et modernes découvertes à Bucarest et ses environs (XIV-XIX siècles)*, București, 2005, 99-145.
- Pârvan 2002 – K. Pârvan, *Un tezaur de secol XVII descoperit în București strada Baicului*, în *Cercetări Arheologice în București*, 5 (CAB), 2002, 126-153.
- Pârvan 2001-2003, 2004 – K. Pârvan, *Un mic tezaur de secol XVII descoperit la Vaslui*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, 22-24, I, 2001-2003, 2004, 185-190.
- Știrbu *et alii* 1990 – Constanța Știrbu, Ana-Maria Velter și E. Păunescu, *Circulația talerilor în secolele XVI – XVII în Țara Românească – problema falsurilor (tezaurul de la Urziceni, jud. Ialomița)*, în CN, 6, 1990, 162-188.
- Velter 1982 – Ana-Maria Velter, *Un tezaur monetar din sec. XV-XVI, descoperit la Ghimpați, jud. Giurgiu*, în CN, 4, București, 1982.
- Velter și Știrbu 2002 – Ana Maria Velter și Constanța Știrbu, *Circulația monedelor de argint cu valoare ridicată emise de către Statele, orașele și autoritățile germane în Țările Române în secolele XVI-XVII*, în CN, 8, 2002, 273-309.

Explicația figurilor

1. Ungaria, taler emis de regele Rudolf al II-lea în Monetăria Baia Mare, 1604.
2. Austria, Tirol, taler emis de arhiducele Ferdinand I în Monetăria Hall (1564-1595).
3. Austria, Arhiepiscopatul de Salzburg, taler emis de arhiepiscopul Wolfgang Theodor von Raitenau (1587-1612).

Captions

1. Hungary, thaler issued by King Rudolph II în Baia Mare Mint, 1604.
2. Austria, Tyrol, thaler issued by Archduke Ferdinand I în Hall Mint (1564-1595).
3. Austria, Archiepiscopate of Salzburg, thaler issued by archbishop Wolfgang Theodore von Raitenau (1587-1612).

1

2

3